

שליחות לצרפת (1949)

שנת 1949 היתה שנה קשה למדינת ישראל הצעירה, לתושביה בכלל ולחברי ברור-חיל בפרט. היינו חסרי כל; לא היה לנו עדיין משק, מחצית חברינו עסקו בהקמת הנקודה החדשה, והמחצית השנייה, ברעננה, הצליחה בקושי רב לפרנס את הגרעין כולו. כל הכנסותינו נבעו מן השכר הדל שהרוויחו חברינו כפועלים חקלאיים במושבה.

אלה מאתנו שישבו בברור-חיל, תרמו כפי יכולתם לקופה המשותפת. הפלחה הראשונה שנזרעה ללא דשנים, ללא עיבוד נכון, מאוחר מדי ובפזיזות, הכניסה מעט מאוד. קטפנו פירות וירקות בבוסתנים העזובים; שלחנו ל"תנובה" על ה"גונגה-דין" כמה מאות תיבות של ענבים, תאנים, עגבניות וחצילים. פירקנו גגות בכפרים הנטושים ושלחנו את העץ לנגרייה שלנו, שם הכינו בעזרת תקציב הסוכנות היהודית את הצריפים הראשונים שהוקמו ביישוב החדש. את אשר חסכנו מרכישת עצים, השקענו במזון.

קדחנו בידים, בעבודה קשה ומפרכת, את באר המים שלנו. היא עדיין פועלת ונמצאת מול "דקו". מימיה היו מליחים, ובמשך תקופה ארוכה מאוד היה צבעם אדום מחלודת הקו; אבל ביום שהגיעו מים זורמים אלה למגדלנו הראשון ומשם לברזים ללא מאמץ נוסף, חגגנו זאת בקומזיץ ענקי, שהקרבו בו את כל היונים שנותרו עדיין בשובך.

מיקום הנקודה החדשה על הגבעה הנוכחית נקבע עלידי ועדה בין-משרדית בראשותו של חיים גבתי. היא היתה גדולה יותר מן המשלט וקרובה יותר למים ולכביש.

החל ביוני 1949 התחלנו להקים את חדר האוכל, המטבח והצריפים, שתוכננו בשאפתנות ובקפדנות עלידי הנגרים שלנו. הם הכניסו בהם את תפארת המחשבה המתקדמת: ארונות קיר המפרידים בין שני החדרים. לנו, שהורגלנו לארגו "תנובה" מתחת למיטה, נראו ארונות אלה ענקיים ובורגניים ביותר. אבל כל ייעודם היה בסך הכל לשמש בידוד אקוסטי בין החדרים (אם לא השארת דלת פתוחה) כניסיון נואש ראשון לספק קצת פרטיות לזוגות הנשואים.

לאלה שלא הכירו את התקופה הזאת, אני צריך לציין, שבצריפים לא היו שירותים. בית השימוש הציבורי, בניין לבנים ראשון במחנה, עדיין עומד על תילו מול מחסן הבגדים ומשמש כמוזיאון, תוך שינוי ייעוד מחניף ביותר. במקלחת המרכזית, שבנינו מן הפחים שפורקו מחדר האוכל של המשלט, יכולת בלי קושי להציץ דרך החורים, שנבעו בפחים הישנים ונתרחבו עם הזמן, ולראות מי מתקלח באגף המיועד למין השני.

על מערכת ביוב יכולת רק לחלום; בינתיים העמיק החצרון מדי יום את תעלת השפכים שזרמה באמצע המחנה, לכיוון הוואדי. פעמיים בשבוע לפחות היה עלינו לחלץ משאית או טרקטור ששקעו בה.

הגרעין התחלק לשלוש קבוצות נפרדות: מלקטי הפירות וחומרי הבניין, בוני הנקודה, ויושבי רעננה עם רוב הבנות והילדים. כל קבוצה צעקה וזעקה שאין בה די כוח-אדם. עבדנו שעות איך-ספור; במילא לא היה דבר אחר לעשות, אבל עבדנו בהתלהבות, ששום קושי בעולם, שום מזג אוויר, שום רעב ושום עייפות לא יכלו לדכא אותה.

בימים אלה נבחרתי להיות סדרן העבודה, בנוסף לתפקידי כמא"ז. צריך לזכור, שבעיות הביטחון בתקופה זו היו קשות ביותר. גדר לא היתה לנו, והערבים שוטטו במאות בכפריהם הנטושים. הם אספו וליקטו את מעט הרכוש שלא נשרף ושלא התאים לצרכינו.

רק לאחר שהרסו את הבתים ושיטחו את הכפרים בבולדוזרים כדי להכין תשתית לחורשות איקליפטוסים, ורק לאחר מילוי הפקודה לפתוח באש על כל איש חשוד המתקרב אל המחנה מעבר לתחום של ארבע מאות מטר, פסקו החדירות האלה. מאוחר יותר, כאשר החמיר מצבם הכלכלי של הפליטים, הם הופיעו שוב בלילות, בחדירות חפוזות, כדי לגנוב צינורות או כלים שונים בשולי המחנה. רק בשנות החמישים המוקדמות קיבלו חדירות אלה אופי חבלני. אבל אני מקדים את המאוחר למוקדם, והבה נחזור לתקופה שבה נבחרתי להיות סדרן העבודה (או יותר נכון: הפקק המקצועי הנדרש לבצע כל עבודה, שמסיבות שונות לא הצליח לאישה או להטילה על חבר אחר).

הייתי שיכור מעשייה או מסמכות, כאשר להפתעתי פנו אלי שלושה חברי מזכירות מן הוותיקים; אני הייתי בין הצעירים – רק שלוש שנים בארץ, ומחציתן בלבד בגרעין "הסנה". הם הציעו לי לצאת לשליחות, לצרפת.

מילאתי עד כה תפקידים רבים בקבוצה, אבל שליח...!! זה היה עבורי כמו לקפוץ מדרגת סמל לדרגת אלוף... שליח היה בעיני אדם שסימל "דברי תורה", שידע, כיוון, סידר, ארגן, הדיך החליט...!! לא תיארתי לעצמי שבטרם יחלפו עשר שנים לפחות, אוכל להתמודד עם משרה נעלה זו.

אבל הדבר היה דחוף. הגיעו אלינו שמועות מבוססות על שחרורם הקרוב של אסירי אֵטור שבסיני וגירושם הצפוי ממצרים. אסירים אלה היו חברי הנהלת התנועה מקהיר ומאלכסנדריה, אשר ביחד עם חברנו שמואל, שנשלח אליהם כשליח, נעצרו יומיים לפני פרוץ המלחמה. הם הוכנסו למחנה ריכוז זה יחד עם אסירים פוליטיים אחרים ועם רוצחים ופושעים למיניהם כאמצעי מנוע ביטחוני, לפני פלישתה של מצרים לפלשתינה.

הקשר שלנו אתם נותק מאז מחצית 1948, והנה הם יוצאים לחופשי. עלינו לקבל אותם ולהכין אותם לחיי קיבוץ כנהוג בתקופה היא, כלומר: לסדר עבורם מקום הכשרה בצרפת. שם, במשך שנה, יצוידו בכל הדרוש, שפה, תרבות, מקצוע או לפחות הכנה כלשהי לעבודה הגופנית.

על כן, לא רק שליח הייתי צריך להיות, אלא גם מנהל הכשרה בצרפת...!! נראה שניצחוננו במלחמת השחרור ועודף ביטחוננו כי אין משימה בלתי אפשרית, הם שהביאוני להסכים להצעה. ב-15.9.1949 הפלגתי למרסיי.

אגב, התאריך הזה, 15.9, חזר על עצמו בחיי בצורה מזוהה, ותמיד היה קשור לנסיעה חשובה.

ב-15.9.46 עליתי ארצה;

ב-15.9.48 חזרתי למשלט מקורס מ"כים ונכנסתי עם יונה לאוהל משפחה;

ב-15.9.49 הפלגתי לצרפת בפעם הראשונה;

ב-15.9.56 יצאתי מפאריס למרוקו לשליחות ביטחונית;

ב-15.9.69 הפלגתי עם כל המשפחה לשנת לימודים בצרפת;

ב-15.9.77 הגעתי לברזיל לשליחות קצרה;

ב-15.9.78 חגגתי בלונדון את ראש השנה וראשית שליחותי שם מטעם "דקו".

אם לחזור לענייננו, נסעתי לצרפת ללא כל הכנה. ועדת השליחים אישרה את מועמדותי אחרי ראיון קצר, קיבלתי כשלושים קילו ספרים ועשרה דולר במזומן, כרטיס ודרכון מס' 9075 (למעשה עוד לא היו דרכונים למדינת ישראל הצעירה, אלא רק תעודות מעבר, ולפי מספרה של תעודה זו תוכלו לאמוד כמה ישראלים יצאו לחו"ל במשך שנת קיומה הראשונה של מדינתנו ואיך התייחסו אז לנסיעה מעין זו).

הגעתי למרסיי, שם כמובן לא ידעו עלי כלום ושלחו אותי לקבל הוראות בפאריס. הן היו הרבה יותר פשוטות מאשר שיערתי: החווה נמצאת ליד מרסיי, והיא מנוהלת על-ידי אגרונום צרפתי; לידו עוסק חבר קיבוץ פלמ"ח-צובה בחלק התקציבי-מנהלי. עלי הוטל הצד הרעיוני של ההכשרה. על מועד בואם של חברינו טרם ידעו דבר. הודעות אלה הקלו עלי מאוד. ביליתי בפאריס שבוע ימים ונפגשתי עם הודי, שנודמנו אף הם לבירת צרפת, לאחר שלא ראיתי אותם שלוש שנים. באמצעותם הכרתי את הענף הצרפתי של משפחתי: דודה, דוד ושלושה בני דודים, שהתוודעתי אליהם לראשונה במעמד זה, ויותר לא ראיתם.

לאחר בילוי באתרי התרבות והתיירות היפים של פאריס – ניגוד גמור של ערבות הנגב, זללתי ללא הרף מכל אשר יכול היה המטבח הצרפתי המשובח להציע ל"חיית הנגב", שכן כל הצנע של דב יוסף – דג מלוח, נקניק מלאכותי, אבקת ביצים – כל אלה היו לי לזרא. לאחר שזעזעתי את בני משפחתי ב"סיפורי זוועה" על אורח חייו בקיבוץ, נפרדתי מהם וירדתי לחווה, ששמה "לה גלינייר". שם ציפו לבואי שני החברים שציינתי קודם לכן. במלים אחרות: חזרתי לחיים פרימיטיביים.

החווה נקנתה על-ידי הסוכנות היהודית באחד האזורים הצחיחים ביותר של צרפת. יתרונה היחיד היה בקרבתה למשרדי הסוכנות (חצי שעה באוטובוס). מסביב לבאר מים דלה עמדה אחוזה עתיקה נטושה, ובה בית גדול עם חדרים ענקיים המצוידים בכחמישים מיטות. היתה שם מקלחת אחת בלבד, עם מים קרים, ובית שימוש אחד ויחיד לכולנו.

מחסן גדול, אורווה עם שני סוסי עבודה וכלים פרה-היסטוריים, היוו את כל החלק המשקי. במטבח מצאתי שתי כיריים ענקיות, המוסקות בעץ ובפחם. גם את החדרים חיממנו בפחם, דבר שהיב שטיפות ידיים רבות. מסביב לחווה השתרעו כמאה דונם של אדמה טרשית דלה, שנועדה לזריעת חורף.

בחווה שוכנו תריסר נערים בני 17–18, מיוצאי מרוקו, שנבחרו בין אלפי העולים, שהמתינו לעלייתם במחנות של מרסיי; פקיד עלייה כלשהו שכנע אותם, כי יוטב להם אם יהיו לחלוצים, חקלאים וקיבוצניקים.

נערים אלה, המשועממים עד מוות במחנות, שלא שמעו על קיבוץ מימיהם, הסכימו ברצון לכל שינוי, שיוסיף גיוון לחייהם. תפקידם האמיתי היה למלא טור בסטטיסטיקה של הסוכנות ולאייש את החווה עד לבואה של קבוצת הכשרה תנועתית.

במשך שישה שבועות ניסיתי להפיח קצת רוח בקבוצה זו, שחבריה נפגשו לראשונה ב"לה גלינייר". לא היה להם כל מושג ביסודות הראשוניים של חיי שיתוף או לפחות של משמעת תנועתית כלשהי. יצאנו לעבודות דחק שונות: ניקוי, צביעה, איסוף עלים, בציר אצל החקלאים השכנים, בשכר מועט שהוקדש לשיפור פעילותנו התרבותית (קולנוע בכפר השכן?); הדרכתי אותם בלימוד עברית, בשירים ובריקודים, מעט היסטוריה וציונות. קשה לומר, שבתקופת שהותם הקצרה

בחוזה הצלחתי להנחיל להם את עיקר התורה, אבל אחת הבנות הופיעה פתאום יום אחד בברור-חיל ונהיתה לחברה אצלנו.

לאחר תקופה זו הגיע סוף סוף הגרעין המצרי. הוא שהה בחוזה בדיוק יומיים. חבריו טענו, וחברנו שמואל תמך בהם, שקיבלו הכשרה ארוכה דיה בין כותלי בית הסוהר. הם גובשו, תודרכו והוכנו עם שליח "צמוד", עשרים וארבע שעות ליום ורצו לעלות לאלתר.

לא הספקתי אפילו להתווכח!! שמואל הפך עולמות, שכנע את מוסדות העלייה, ובגלל עובדת שהותם במחנה הריכוז, קיבלו היתר מידי לעלות ארצה. הם עברו על פניהם של יהודים הממתינים יותר משנה והפליגו. נשארתי תקוע...

לא היה טעם לשהייה נוספת שלי בהכשרה, כאשר האחרונים מחלוצי מצרים היו בדרכם ארצה. לאחר חליפת מכתבים קצרה עם מזכירות המשק, קניתי מחסכוניות כרטיס באונייה הראשונה ורדיו פטפון ענקי למועדון שלנו. שלושה חודשים אחרי צאתי לשליחות שוב ישבתי על טרקטור בברור-חיל.

יונה, שהיתה בטוחה שצאתי לצרפת שמה קץ לאהבהבים שלנו, הופתעה פעמיים; לראשונה – כאשר שלחתי לה עם שמואל מעיל קצר מפואר מעור אדום, ובשנייה – כאשר חזרתי אליה כל כך מהר. המשכנו בחיינו כאילו לא נפרדנו כלל.

דצמבר 1949 היה חודש גשום ביותר, חודש אחרון לפני קיבוצן של שלוש הקבוצות המרכיבות את הגרעין שלנו. התאריך לעלייה אל הנקודה החדשה נקבע ל-5.1.50, והוחלט לעמוד בתאריך הזה בכל מחיר... ובאמת, ביום זה נתקבצו כל הפזורות.

על גבעת בוץ טובעני, בלי כביש ובלי מדרכה, שקענו תכופות עד לברכיים. שלפנו לפעמים רגל יחפה מן הנעל או מן המגף, שנשארו תקועים לנצח בדייסה ארוורה זו. בלילה חשוך, ללא תאורת חצר, מצאנו בקושי את הדרך לצריפינו. אלה היו קרים ולחים, חלקם עדיין ללא מילוי וללא ריצוף, כך שמיטותינו עמדו על האדמה, בין היסודות, חשופות לרוח הפרצים, שעברה מתחת לקירות.

חשמל עדיין לא היה... הגנרטור נתקבל רק שישה חודשים לאחר מכן. במטבח בישלו על פרימוסים, שהדלקתם חייבה מיומנות מיוחדת, ותחזוקתם... מסגר צמוד!!

בנוסף לכל התלאות האלה, "זכינו" בחורף הקשה ביותר שנרשם באזור זה במשך דור שלם. זו היתה הפעם היחידה, עד ליום הזה ממש, שירד שלג כבד, שנשתמר ימים והפך את נופנו לנוף סיבירי – מרחבים לבנים אין-סופיים מסביב לכמה בקתות עץ עלובות...

במקביל למאורעות האלה, החליט הגרעין, שהייתי אמור להדריך בו ב"לה גלינייר", לעבור תקופת התאקלמות בעין-חרוד. חברי סברו בטעות, שביכולתם להקים קיבוץ נוסף. אין ספק שהיו ביניהם חברים בעלי כישורים רציניים, אבל הם לא לקחו בחשבון את האפשרות של נשירה, ובעיקר שכחו את עובדת חיסולו של המקור היחיד של כוח אדם נוסף, שחייב לזרום במשך שנים רבות אל כל קיבוץ חדש, עד אשר יצטרפו אליו בניו. רק כאשר משתתפים אלה בעשייה המשותפת ומבטיחים שילוב דורות יציב, מובטח קיומו הרצוף של היישוב.

כמונו הם סלדו מהשלמה; לדידם, ברור-חיל היתה כהשלמה. עקשנותם עלתה

להם ולנו ביוקר. מאמציהם להקים את קיבוץ "יגב" (כפר עזה של ימינו) לא נשאו פרי, והגרעין התפורר לכל רוח.

גורלנו כמעט היה כגורלם. ב־1951 התפלג הקיבוץ המאוחד; קיבוצים רבים אף הם נתפלגו בגלל ויכות, שקשה מאוד להסבירו היום ועוד יותר קשה להבינו. רבים עזבו גם אותנו, ושישים החברים שנותרו אחרי משבר זה, נאחזו בעקשנות בפיסת מדבר זו.

רק בסוף שנת 1952 הצלחנו לשכנע את הגרעין הברזילאי הראשון להצטרף אלינו, ומאז גדלנו כמעט בלי הפסק עד לממדינו הנוכחיים. אבל זה סיפור אחר, ונגיע אליו בהמשך.